

SXEDIO.839

24.7.1964: Ο Δ. ΝΙΚΟΛΑΡΕΙΖΗΣ ΣΕ ΝΕΑ ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΠΑΦΕΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΥΟΜΙΟΓΙΑ ΚΑΙ ΝΤΗΝ ΑΤΣΕΣΟΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕΙ ΝΑ ΜΗ ΑΠΟΡΡΙΦΘΕΙ ΑΜΕΣΩΣ Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΙΑ ΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Ο πρέσβης της Ελλάδας Δημήτριος Νικολαρείζης ευνέχισε τις επαφές του με τον ειδικό μεσολαβητή των Ηνωμένων Εθνών για το Κυπριακό Σακχάρι Τουομιόγια στη Γενεύη τον Ιούλιο του **1964**, όπου βρισκόταν και ο αμερικανός μεσολαβητής Ντην Ατσεσον και σε έκθεση του προς την Ελληνική Κυβέρνηση ανέφερε ότι οι Αγγλοι δεν δέχονταν να φιλοξενήσουν στις βρετανικές βάσεις Τουρκικά στρατεύματα, αλλά ήσαν ίσως διατεθειμένοι να παραχωρήσουν σ' αυτά διεκολύνσεις.

Ωστόσο οι Τούρκοι επέμεναν σε παραχώρηση κυρίαρχης βάσης στην Κύπρο, ενώ ο Τουομιόγια πρότεινε όπως η βάση αυτή μη είναι κυρίαρχη αλλά παραχωρηθεί με μακροχρόνιο ενοίκιο.

Σχετικά με την παραχώρηση ελληνικού εδάφους παρουσιάζονταν απρόθυμοι να δεχθούν μόνο το ελληνικό νησί Καστελλόριζο, αλλά ζητούσαν και έδαφος στην Θράκη.

Παράλληλα από την επιστολή προέκυπτε ότι ο Γεώργιος Παπανδρέου, παρά τις δημόσιες δηλώσεις και θέσεις όπως το Κυπριακό παραμένει στον ΟΗΕ -θέση για την οποία πολέμωσε κυριολεκτικά ο Πρόεδρος Μακάριος- παρουσιαζόταν να δέχεται εξεύρεση συμπεφωνημένης λύσης στο πλαίσιο της Γενεύης και ότι είχε μάλιστα ενημερώσει για τις απόψεις του τη Βρετανική Κυβέρνηση στη διάρκεια τελευταίας επίσκεψης του στο Λονδίνο.

Αναφερόταν στην επιστολή Νικολαρείζη (Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια Κύπρου, τόμος **13** σελ. **115**):

Ακρως Απόρρητον

Αντί τηλεγραφήματος

Εν Γενεύη τη **24η** Ιουλίου, **1964**

Α.Π. 22

Συνομιλία μετά του κ. Τουομιόγια 24.7.64

Προς το επί των Εξωτερικών Β. Υπουργείον.

1. Διά Α.Ε. κ. Πρόεδρον της Κυβερνήσεως.

2. Διά Α.Ε. κ. Υπουργόν των Εξωτερικών.

Ως ανέφερον διά εκθέσεων μου υπ' αριθμ. 18 κ.

Τουομιόγια κατά συνομιλίαν μας παρελθούσης Τρίτης, μοι είχε προαναγγείλει ότι ίσως προέκυπτεν ανάγκη συναντηθώμεν εκ νέου περί το τέλος της εβδομάδος. Πράγματι με εκάλεσεν όπως τον επισκεφθώ σήμερον και έσχον μετ' αυτού νέαν συνομιλίαν μόλις προ ολίγου τερματισθείσαν.

Μεσολαβητής μοι είπεν ότι Λόρδος Χουντ μολονότι δεν έδωκεν οριστικήν απάντησιν επί προτάσεως περί συμμετοχής Τουρκίας εις χρήσιν βρετανικών βάσεων, δεν του άφηκε πολλάς ελπίδας ότι ιδέα αύτη θα ήτο αρεστή εις την Κυβέρνησιν του.

Απεναντίας προεξόφλησεν απόρριψιν διότι Αγγλοι ασφαλώς δεν επιθυμούν παραιτηθούν καθολικής διοικήσεως βάσεως και αποκλειστικής ως προς αυτάς ευθύνης των. Δεν απέκλεισεν όμως ενδεχόμενον βρετανική Κυβέρνησις συναινέση όπως παράσχη εις Τούρκους "ευκολίας" χωρίς προσδιορίση περιεχόμενον εννοίας ταύτης.

Εν πάση πριπτώσει, κύριος Τουομιόγια συνεζήτησε μετά καθηγητού Ερίμ θέμα ικαοποιήσεως Τουρκίας διά συμμετοχής αυτής υπό οιανδήποτε μορφήν εις Αγγλικάς βάσεις, αντί παροχής εδαφικού ανταλλάγματος. Ως διεπίστωσεν όμως, Τούρκοι αποκλείουν ως τελείως απαράδεκτον τοιούτον συμβιβασμόν, λέγοντες ότι δεν δύνανται εξαρτήσουν στρατιωτικήν παρουσίαν των εν Κύπρω εκ μόνης καλής θελήσεως αγγλικής Κυβερνήσεως, αντιλαμβανόμενοι ότι προοπτική αύτη δεν θα παρείχεν εις αυτούς πραγματικήν εξασφάλισιν.

Κατά σχετικήν συζήτησιν μετά Τούρκου απεσταλμένου, η οποία έλαβε χώραν μετά συνομιλίαν ην έσχον παρελθούσαν Τρίτην μετά κ. Τουομιόγια, ούτος ευρέθη προ ακάμπτου εισέτι επιμονής

Τουρκικής πλευράς επί απαιτήσεως παρ' αυτής εδαφικού ανταλλάγματος κυριαρχικό δικαίωματι. Με την διαφοράν ότι Τούρκοι θα εδέχοντο όπως μη εκχωρηθή εις αυτούς τμήμα Κυπριακού εδάφους, θεωρούντες όμως ανεπαρκή προσφοράν Καστελλορίζου, απαιτούν παραχώρησιν εις αυτούς λωρίδος ελληνικού εδάφους κατά μήκος ελληνοτουρκικών συνόρων Θράκης. Μεσολαβητής έσπευσε δηλώσει εις Τούρκον αντιπρόσωπον ότι ιδέα τοιαύτης παραχώρησως εκ μέρους Ελλάδος έδει να εγκαταλειφθή ως ανέφικτος.

Εν όψει ανωτέρω κ. Τουομιόγια επρότεινεν εις Τούρκους και προτείνει εις ημάς παρακαλών έχει το ταχύτερον απόψεις εν προκειμένω Β. Κυβερνήσεως ακόλουθον λύσιν.

Να παραχωρηθή εις Τουρκίαν εν Κύπρω και συγκεκριμένως εις Ν.Α. ακρωτήριο νήσου εδαφικός χώρος εκτάσεως ουχί μεγαλυτέρας της απαιτουμένης κατ' ελάχιστον όριον διά την εγκατάστασιν στρατιωτικής βάσεως ουχί κατά κυριαρχικόν δικαίωμα, αλλά υπό τύπον μισθώσεως μακράς χρονικής διάρκειας.

Λύσιν ταύτην κ. Τουομιόγια παρακαλεί όπως Β. Κυβέρνησις μη απορρίψη τελεσιδικώς έστω και αν δεν είναι εις ημάς ευπρόσδεκτος, ίνα μη κλεισθή η μόνη απομένουσα θύρα η επιτρέπουσα την συνέχισιν των διαπραγματεύσεων. Επικαλείται ανάλογον παραχώρησιν γενομένην δεκτήν υπό χώρας του, η οποία, μετά λήξιν πολέμου μετά Σοβιετικής Ενώσεως, εκτός εδαφών άτινα παρεχώρησε διά συνθήκης ειρήνης εις γείτονα δύναμιν, συνωμολόγησε μετ' αυτής και συμφωνίαν εκμισθώσεως ναυτικής βάσεως εις φιλλανδικόν λιμένα. Μίσθωσις συνεφωνήθη διά πενήτηκοντα έτη. Ουχ ήττον, Σοβ. Ενωσις παρητήθη εκουσίως σχετικών συμβατικών δικαιωμάτων μετά παρέλευσιν εικοσαετίας.

Κύριος Τουομιόγια υπέβαλε πρότασιν ταύτην εις Τούρκον εκπρόσωπον, ο οποίος παρά πρώτην εκ μέρους του αρνητικήν αντίδρασιν, υπεσχέθη να την αναφέρει εις Κυβέρνησιν του και γνωρίση αυτώ

απάντησιν της.

Αντιλαμβάνομαι ότι κ. Τουομιόγια θεωρεί ανωτέρω λύσιν επί τς οποίας ετήρησεν ενήμερον κ. Ατσεσον, ως τελευταίαν σανίδα σωτηρίας, ήτις ενδεχομένως θα απέτρεπεν επαπειλούμενον πλήρες ναυάγιον των εν Γενεύη προσπαθειών.

Φρονεί δε κ. Τουομιόγια- και επί του σημείου αυτού διά πρώτην φοράν μοι ωμίλησεν μετά κατηγορηματικότητος- ότι είναι απείρως προτιμότερα η εξεύρεσις συμπεφωνημένης λύσεως εν Γενεύη από την παραπομπήν θέματος εις Γενικήν Συνέλευσιν Ηνωμένων Εθνών. Προς υποστήριξιν γνώμης ταύτης ανέφερε τα εξής:

α). Δεν δυνάμεθα είμεθα βέβαιοι ότι συζήτησις ενώπιον Συνελεύσεως ΟΗΕ θα ανταποκριθή εις προσδοκίας μας.

β). Ο ΟΗΕ, δύναται να εκδώση απόφασιν, η οποία όμως δεν θα είναι εκτελεστή.

γ). Ο ίδιος θα υποβάλη έκθεσιν μόνον εάν και εφ' όσον ζητήση τούτο Γενικός Γραμματεύς ΟΗΕ, τουθ' όπερ δεν είναι βέβαιον. Πάντως, έκθεσις του δεν αποκλείεται μη δοθή εις δημοσιότητα, διά λόγους πολιτικής σκοπιμότητος. Επομένως δεν πρέπει αποβλέπωμεν εις έκθεσιν του ως στοιχείον το οποίον θα ενισχύση θέσιν μας ενώπιον ΟΗΕ, επανέλαβε δε ότι αποκλείεται δι' αυτόν προτείνη ως λύσιν Ενωσιν.

Εν τέλει κ. Τουομιόγια μοι είπεν ότι κατά πληροφορίαν περιελθούσαν αυτώ εκ Λονδίνου, Πρόεδρος Ελληνικής Κυβερνήσεως κατά εκεί συνομιλίας του, εξέφρασεν ανεπιφυλάκτως, προτίμησιν του υπέρ εξευρέσεως λύσεως εν πλαισίω συνομιλιών Γενεύης, αντιλαμβανόμενος κινδύνους εκκρεμότητος και απροβλέπτους παράγοντας, οι οποίοι είναι ενδεχόμενον υπεισέλθη εις συζήτησιν ενώπιον ΟΗΕ. Αποψιν ταύτην κ. Τουομιόγια θεωρεί ως ορθήν και σώφρονα. Απήντησα ότι δεν έχω ενημερωθή επι ελληνοαγγλικών συνομιλιών Λονδίνου.

Μεσολαβητής παρεκάλεσε κατατοπισθή επί αποτελέσματος συνομιλιών τας οποίας θα έχη Β.

Κυβέρνησις μετά Προέδρου Μακαρίου προσεχή Δευτέραν εν Αθήναις.

Νομίζω ότι προτεινομένη υπό μεσολαβητού λύσις εκμισθώσεως βάσεως εις Τουρκίαν παρά δυσμενείς αντιδράσεις και επικρίσεις τας οποίας δύναται προκαλέση εν Ελλάδι και Κύπρω αποτελεί πράγματι εσχάτην ελπίδα υπερνικηθή αδιέξοδον.

Εάν γίνη παρ'ημών δεκτή κατ' αρχήν, θα εμφανίση Ελλάδα ως εξαντλήσαν θέλησιν συνδιαλλαγής χάριν συμμαχικού συμφέροντος μέχρι τελευταίου ορίου ανεκτού διά ελληνικόν γόητρον να μεταθέση δε ευθύνην ματαιώσεως συμπεφωνημένης λύσεως εις Τουρκίαν, ενώ θα εξασφάλιση υπέρ ημών κατά παρόν αποφασιστικόν στάδιον συμπάθειαν Μεσολαβητού και συμμαχικού παράγοντος.

Σκέψις συναδέλφου κ. Ματσα περιλαμβανομένη εις τηλεγράφημα μου υπ' αριθμ. **3728** από **14.7.64** όπερ μοι ανεκοινώθη δι' εγγράφου Δ Πολιτικής Διευθύνσεως υπ' αρ. **ΑΚ258-93** από **16.7.64** φοβούμαι ότι ευρίσκεται εκτός πραγματικότητας. Θα ήτο βεβαίως δι' ημάς ιδεώδες εκλέξωμεν εν μέρος εκ του προσφερομένου ημίν συνόλου και να εξασφαλίσωμεν τούτο περαμερίζοντες το υπόλοιπον, δηλαδή να επιτύχωμεν συμφωνίαν επί ενώσεως διατηρούντες αδεσμεύτους τας χείρας μας ως προς το θέμα του τμήματος. Δυστυχώς όμως, ο μεν κ. Τουομιόγια δηλώνει ότι δεν δύναται να προστείνη την Ενωσιν, ο δε κ. Ατσεσον προσφέρει την Ενωσιν ως θεμέλιον ενός οικοδομήματος αποτελουμένου από τας γνωστάς δεσμευτικές διά το μέλλον προτάσεις του. Δεν βλέπω πως θα ζητήσωμεν να μας δοθή το θεμέλιον χωρίς το οικοδόμημα.

Ευπειθέστατος

Ο πρέσβυς Δημήτριος Νικολαρεΐζης.